dr hab. Sylwia Kulczyk, prof. ucz.
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 19.08.2024

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Emila Andrzeja Karpińskiego
p.t. „Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania współczesnego wędkarstwa śródlądowego"

Wędkarstwo jest popularną na całym świecie formą aktywności, a jednocześnie klasycznym przykładem kompleksowej relacji człowieka z przyrodą. Identyfikacja jego społeczno-ekonomicznych i środowiskowych uwarunkowań jest istotna nie tylko dla rozwoju tej konkretnej formy rekreacji, ale dla zrównoważonego rozwoju w szerszym znaczeniu.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska zatytułowana **„Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania współczesnego wędkarstwa śródlądowego"**, przygotowana przez mgr. Emila Andrzeja Karpińskiego pod kierunkiem dr hab. inż. Andrzeja Skrzypczaka, prof. UWM, w Katedrze Turystyki, Rekreacji i Ekologii Wydziału Geoinżynierii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, wpisuje się we wskazaną wyżej tematykę. Głównym **celem** recenzowanej rozprawy jest identyfikacja społeczno-ekonomicznych i środowiskowych uwarunkowań współczesnego wędkarstwa w kontekście potrzeb, preferencji i zachowań wędkarzy śródlądowych, a także określenie relacji wędkarstwa ze środowiskiem przyrodniczym. Ten szeroko zarysowany cel uszczegółowiono formułując sześć celów szczegółowych. Częściowo doprecyzowują one zakres zainteresowań autora, n.p. ograniczając zakres uwarunkowań przyrodniczych do kwestii hydrograficznych. Jednocześnie jednak rozszerzają zakres rozprawy o kwestie związane z dynamiką aktywności wędkarzy w trakcie pandemii COVID-19, miejsce wędkarstwa w koncepcji usług ekosystemowych oraz cel aplikacyjny określenia wytycznych do zrównoważonego sposobu korzystania z zasobów przyrodniczych środowiska przyrodniczego. W pracy sformułowano pięć pytań badawczych i odpowiadających im hipotez. Ich zakres odpowiada sformułowanym celom, nie jest jednak z nimi jednoznacznie powiązany. Zrozumienie związku pomiędzy poszczególnymi elementami ułatwia tabela 1, w której cele, pytania oraz hipotezy odniesiono do poszczególnych części rozprawy. Hipotezy zostały sformułowane na różnym poziomie ogólności (hipoteza 2 odwołuje

się bezpośrednio do konkretnego ujęcia teoretycznego) i w mało przystępny sposób (podwójne przeczenie w hipotezie 4). Cele, pytania badawcze i hipotezy wystarczająco zarysowują zakres merytoryczny pracy, nie dają jednak żadnej informacji o jej zakresie przestrzennym. Brak jasnego określenia jakiej skali: globalnej, krajowej, regionalnej czy lokalnej, dotyczy badanie, uważam za znaczące niedociągnięcie, szczególnie w kontekście dyscypliny, której rozprawa dotyczy.

Zakres i struktura pracy odpowiadają wymaganiom stawianym rozprawie doktorskiej. Oceniana praca stanowi zbiór czterech tematycznie powiązanych artykułów naukowych, zgodnie z art. 187, ust. 3 Ustawy z dnia 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Prace de ukazały się w latach 2020-22 w czasopismach z listy MNiSW, przypisanych do dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Trzy z czterech składających się na rozprawę prac zostały przygotowane we współautorstwie z promotorem. W jednej z nich promotor jest pierwszym autorem. Wkład Doktoranta w każdy z przedłożonych artykułów został jasno określony i potwierdzony odpowiednimi oświadczeniami. Tytuł rozprawy jest logiczny, odzwierciedla cel rozprawy oraz koresponduje z tematyką wchodzących w jej skład publikacji. Artykułom towarzyszy obszerne (80 stron) omówienie, obejmujące przegląd literatury związanej w rekreacją wędkarską, określenie celu i hipotez rozprawy, omówienie zastosowanym metod oraz prezentację i dyskusję uzyskanych rezultatów. Struktura omówienia nawiązuje do klasycznej struktury artykułu naukowego. Uwzględniono wszystkie elementy niezbędne do ukazania zestawu artykułów jako całości – przegląd literatury, określenie celu oraz hipotez badawczych, charakterystykę wykorzystanych metod, omówienie wyników uzyskanych w poszczególnych częściach badania oraz ich dyskusję. Całość byłaby bardziej czytelna, gdyby cel, pytania badawcze i hipotezy umieszczono na początku, a nie dopiero w rozdziale drugim. Obszerny przegląd literatury dotyczącej wędkarstwa rekreacyjnego umieszczony w rozdziale pierwszym i zatytułowany jako „Wstęp" jest ważnym elementem całości, jednak wbrew tytułowi nie zaznajamia czytelnika ani z zakresem rozprawy, ani nie uzasadnia, dlaczego Doktorant podjął taki właśnie temat. Omówienie kończą aż trzy rozdziały podsumowujące: Podsumowanie, Najważniejsze wnioski poznawcze i Wnioski aplikacyjne. Takie rozdrobnienie wydaje się zbędne, zwłaszcza, że rozdziały te są nieproporcjonalnie krótkie w stosunku do pozostałych. Rozprawa dobrze wpisuje się w literaturę przedmiotu. Spis prac cytowanych jedynie w omówieniu obejmuje ponad 200 pozycji. Przywołano w nim pozycje z różnych okresów, zarówno wydane po polsku, jak i szeroki wybór prac ze światowego obiegu naukowego, opublikowanych w jęz. angielskim. Dobór źródeł świadczy o dobrym rozpoznaniu tematyki związanej z wędkarstwem, społeczno-

ekonomicznymi uwarunkowaniami rekreacji oraz koncepcją usług ekosystemowych. W przypadku niektórych źródeł przytaczających dane zmieniające się w czasie zastanawia, dlaczego nie odwołano się do najnowszych dostępnych wydań. Dotyczy to n.p. National Survey of Fishing, Hunting, and Wildlife-Associated Recreation publikowanego przez U.S. Fish and Wildlife Service. Autor przywołuje dane z 2011 roku, podczas gdy najnowsze dostępne wydanie opublikowano w 2022.

Oceniając **merytoryczną wartość rozprawy** należy stwierdzić, że Doktorant podjął ciekawy i znaczący problem. Wędkarstwo to popularna na całym świecie forma rekreacji, istotna dla ludzkości zarówno w kontekście społecznym jak też ekologicznym i ekonomicznym. Kompleksowe podejście do uwarunkowań rozwoju wędkarstwa uwzględniające wszystkie trzy wymienione wymiary, które podjęto w ocenianej rozprawie jest dużym wyzwaniem. Autor ocenianej rozprawy podjął je skutecznie, aczkolwiek nie bezbłędnie.

Cztery artykuły składające się na rozprawę dotyczą: motywacji wędkarzy w kontekście postępowania ze złowionymi rybami (artykuł 1), preferencji wobec rodzaju poławianych ryb i typu łowiska (artykuł 2), znaczenia aktywności wędkarskiej dla redukcji stresu doświadczanego podczas pandemii COVID-19 (artykuł .) oraz miejsca wędkarstwa w klasyfikacji usług ekosystemowych, rozpatrywanego w kontekście podejmowanych praktyk wędkarskich (artykuł 4). Wszystkie wymienione publikacje mieszczą się w jednym kręgu tematycznym i prezentują spójną perspektywę badawczą, rozpatrując wędkarstwo z perspektywy motywacji, preferencji oraz aktywności podejmowanych przez wędkarzy. Zrealizowane przez Doktoranta badania bez wątpienia mieszczą się w temacie rozprawy, jednocześnie jednak wyjaśniają jedynie wybrane aspekty szeroko zarysowanego w tytule zagadnienia.

Rozprawa bazuje na danych ilościowych, pozyskanych w efekcie dwóch, mających dużą część wspólną, badań ankietowych, przeprowadzonych w 2019 i 2021. Ocenę jakości tych danych utrudnia brak konkretnego określenia zakresu przestrzennego badania oraz badanej populacji. Tytuł pracy pozwala przypuszczać, że mamy do czynienia z badaniem uniwersalnym społecznie i przestrzennie. Przedstawiona w omówieniu (oraz w każdym z artykułów) charakterystyka próby wskazuje, że badaniu poddano osoby wędkujące przede wszystkim w Polsce, i że byli to głównie Polacy. Nigdzie nie doszukałam się jednak jasnego określenia granic badanej populacji. Tytuł artykułu 2 identyfikuje zasięg badania jako europejski, podczas gdy w artykule 4 wiarygodność próby uzasadniono danymi statystycznymi odnoszącymi się wyłącznie do Polaków. Brak jasności w tym względzie nie pozwala na jednoznaczną ocenę reprezentatywności badania. Jednocześnie fakt, że próbę pozyskano metodą kuli śnieżnej i nie kontrolowano jej struktury pozwala przypuszczać, że w naturalny sposób jest ona

ukierunkowana na wędkarzy aktywnych w środowisku najbliższym Doktorantowi, to znaczy w rejonie polskich pojezierzy. Fakt ten nie deprecjonuje znaczenia wykonanych badań, jednak jest bardzo istotny dla oceny uniwersalności ocenianych wyników. Jest ona zdecydowanie niższa, niż obiecuje tytuł rozprawy.

Analizując pozyskane dane wykorzystano klasyczne metody statystyczne. Takie podejście pozwoliło udzielić odpowiedzi na postawione pytania badawcze, jednak w stosunku do zakresu problemu i wątków zasługujących na eksploracje wydaje się ono minimalistyczne. W kontekście faktu, że mamy do czynienia z rozprawą w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna dziwi fakt, że w rozprawie właściwie nie uwzględniono wątków przestrzennych. Dwie mapy (ryc. 2 i 3 w artykule 4) ilustrujące pochodzenie respondentów oraz ich ulubione miejsca połowu mają jedynie charakter deskryptywny, przy czym sposób kartograficznej prezentacji danych pozostawia wiele do życzenia (nieodpowiednie i źle rozłożone sygnatury, podkład nie dostosowany do treści mapy, nieczytelna podziałka). Nawet najprostsza analiza przestrzenna choćby wskazanych wyżej danych pozwoliłaby poszerzyć wiedzę o geograficznym zróżnicowaniu badanego zjawiska.

Jak wspomniano już wyżej, mocną stroną rozprawy jest odniesienie do wszystkich trzech aspektów zrównoważonego rozwoju. Część dotycząca uwarunkowań środowiskowych jest jednak znacznie mniej pogłębiona, niż charakterystyka uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, nie wychodzi bowiem poza ogólny podział obiektów hydrograficznych na jeziora, rzeki i sztuczne zbiorniki. Warto w tym miejscu przypomnieć, że drugą częścią celu głównego rozprawy jest „określenie relacji wędkarstwa ze środowiskiem przyrodniczo-geograficznym wobec koncepcji usług ekosystemowych". Pomijając fakt, że sformułowanie „środowisko przyrodniczo-geograficzne" nie ma umocowania w literaturze naukowej, zakładam, że Autor miał na myśli przyrodnicze uwarunkowania wędkarstwa oraz ich kontekst przestrzenny. W tym zakresie cel rozprawy nie został zrealizowany, zarówno ze względu na podniesiony wyżej brak analiz przestrzennych, jak też bardzo powierzchowne rozumienie uwarunkowań środowiskowych. Niezależnie od tego, artykuł 3, rozpatrujący miejsce wędkarstwa w klasyfikacji usług ekosystemowych, jest ciekawą koncepcyjnie próbą zmierzenia się z wielowymiarowością zjawiska, jakim są korzyści czerpane z natury poprzez rekreację wędkarską. Jednocześnie jednak ani zawarty w omówieniu przegląd literatury (który traktuję jako bazę teoretyczną rozprawy), ani pozostałe artykuły, nie odnoszą się do koncepcji usług ekosystemowych. Nie jest dla mnie jasne, dlaczego akurat w oparciu o tę koncepcję Autor zdecydował się zbudować przyrodniczy wymiar rozprawy, ani też dlaczego skupił się akurat na klasyfikacji wędkarstwa jako usługi ekosystemowej.

Reasumując, za słabe strony merytoryczne rozprawy uważam brak czytelnego modelu teoretycznego wyjaśniającego powiązanie pomiędzy poruszonymi zagadnieniami oraz brak uwzględnienia w analizach aspektu przestrzennego. Jako zaletę wskazać natomiast należy fakt, że praca odpowiada na aktualne wyzwania związane ze skutkami pandemii oraz formułuje wskazania aplikacyjne, które mogą realnie przyczynić się do bardziej zrównoważonego rozwoju rekreacji wędkarskiej.

Ocenę **strony formalnej** rozprawy ograniczam do omówienia towarzyszącego składającym się na nią publikacjom. Nie budzi ona zasadniczych zastrzeżeń. Sposób narracji umożliwia śledzenie myśli Autora. Nie udało się jednak całkowicie uniknąć uchybień językowych oraz nieprecyzyjnych sformułowań. Poniżej odnoszę się wyłącznie do wątków wykraczających poza łatwe do naprawienia błędy redaktorskie. Za rażący uważam brak konsekwencji w odnoszeniu wędkarstwa do koncepcji usług ekosystemowych. O ile we wstępie (s. 6) Autor zauważa, że rekreacja wędkarska jest uważana za usługę ekosystemową, to już formułując pytania badawcze pyta „z jakich usług ekosystemowych korzysta współczesne wędkarstwo". Jakość rozprawy obniżają też, paradoksalnie, „wielkie" słowa, przypisywane przez Autora przedmiotowi jego badań. Na przykład stwierdzenie, że „określenie społeczno-ekonomicznego wymiaru wędkarstwa wymaga dużej ilości interdyscyplinarnej pracy z zakresu wielu dyscyplin naukowych" (s. 14) jest po pierwsze tautologią, po drugie nie odróżnia badanego zagadnienia od większości badań naukowych. Podobnie, uznanie rekreacji wędkarskiej za „główną usługę ekosystemową generowaną przez ekosystemy wodne" (s. 6) wydaje się daleko idącą przesadą, nie znajduje zresztą odzwierciedlenia w literaturze, którą Autor przywołuje na poparcie tej tezy. W końcu sformułowanie „w postglacjalnej przestrzeni geograficznej wędkarstwo oparte jest głównie na usługach ekosystemów jeziorowych" (s. 59) jest o wiele mniej precyzyjne, a jednocześnie trudniej przyswajalne dla czytelnika niż byłoby zdanie „na pojezierzach wędkarze najczęściej łowią w jeziorach".

Jak wynika z przedstawionych wyżej uwag, **ogólna ocena** rozprawy mgr. Emila Andrzeja Karpińskiego nie jest jednoznaczna. Do jej mocnych stron należą aktualny temat, interdyscyplinarne podejście do zagadnienia oraz koncepcja realizacji badania. Należy w tym miejscu podkreślić, że artykuły składające się na rozprawę zyskały już pewien oddźwięk tak na forum światowym, jak i lokalnym. Potwierdza to według mnie, że przedłożona rozprawa dobrze wpisuje się w światowy dyskurs nad wędkarstwem jako przejawem relacji człowieka z przyrodą. Jako strony słabsze, obniżające jakość ocenianej rozprawy, należy wskazać nieprecyzyjne określenie zasięgu przeprowadzonego badania, brak uwzględnienia aspektu przestrzennego oraz

bardzo powierzchowne potraktowanie aspektu środowiskowego. Niemniej, już sam fakt podjęcia przez Doktoranta tak szeroko zakrojonego tematu świadczy o tym, że nie boi się On szukać nowych ścieżek i podejmować wyzwań naukowych. Rozpatrywana jako całość, rozprawa obrazuje szeroką wiedzę Autora, jego znajomość metod ilościowych oraz umiejętność zastosowania badań podstawowych do rozwiązywania praktycznych problemów.

Oceniana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną mgr. Emila Andrzeja Karpińskiego w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna oraz dowodzi, że posiadł on umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wskazane uchybienia oraz moje uwagi dyskusyjne nie podważają ogólnej pozytywnej oceny pracy. Stanowi ona ważny krok na drodze do poznania uwarunkowań wędkarstwa śródlądowego. Wykorzystanie wyników badań prezentowanych w niniejszej rozprawie ma szansę pozytywnie wpłynąć na zarządzanie tą formą rekreacji, a tym samym na jakość życia ludzi i stan środowiska przyrodniczego.

W związku z powyższym wyrażam przekonanie, że rozprawa mgr. Emila Andrzej Karpińskiego p.t. „Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania współczesnego wędkarstwa śródlądowego", wykonana pod kierunkiem dr hab. inż. Andrzeja Skrzypczaka, prof. UWM **spełnia formalne wymagania stawiane pracy doktorskiej** w myśl art.. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, tekst jedn. Dz.U. 2022, poz. 574 z późn. zm. **Opowiadam się zatem za przyjęciem rozprawy i dopuszczeniem jej do publicznej obrony.**

Sylwia Kulczyk; Uniwersytet Warszawski

Digitally signed by Sylwia Kulczyk; Uniwersytet Warszawski
Date: 2024.08.19 08:49:01 +02'00'